

Kaerul 9/12

Golden Jubilee Year 2019-20 of
Department of Political Science

&
Shivaji University Political Science Association

Conference Prociding of Two Days National Seminar

&
37th Maharashtra Political Science & Public Administration Conference

“Contemporary Issues in Political Science”

10th & 11th January 2020

ATTESTED
[Signature]
PRINCIPAL
Smt. Vinayaben Khimji Tejankaraya Arts
Science & Commerce College
Deolai-Camp (Nashik)

Navjyot
[Logo]

ISSN - 2277 - 8063

International Interdisciplinary research Journal
(Humanities, Social Sciences, languages, Commerce & Management)

67	Democratic Socialism ; In Perspective Of Nehru	Capt. Dr. Sunil S. Ingale	274-275
68	New Trends In Political Philosophies	Dr. Rajkumar Rikame	276-279
69	Dayanand Bandodkar's Views On Peasant	Vaishali Prakash Pawar	280-284
70	Contemporary Issues In Political Science	Dr. B. M. Narwade , Prof. Mr. Shrinivas Sayanna Bhandare	285-288
71	वर्तमान काळात महात्मा गांधींच्या पर्यावरणासंबंधी विचारांची उपयुक्तता	डॉ. आशिष दि. काळे	289-290
72	२० व्या शतकातील मानवतेचे उध्दारक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर'	प्रा. डॉ. जे. टी. कांबळे	291-294
73	पं नेहरुचे लोकशाही विषयक विचार	प्रा.निता पाठक	295-298
74	गांधी आणि उत्तर गांधी विचारांची प्रासंगिकता	प्रा. डॉ. प्रमोद सुर्यभान शंभरकर	299-302
75	महात्मा गांधीच्या ग्रामस्वराज्य संकल्पनेची प्रासंगिकता	डॉ. अनुराधा कदम	303-304
76	स्वामी विवेकानंद यांच्या धार्मिक चिंतनाची प्रासंगिकता	प्रा.किर्तीकर वाल्मीक भीमराव	305-307
77	नवभांडवली व्यवस्थेत गांधी विचाराची प्रासंगिकता	प्रा. गोकुळ मुळे	308-310
78	महात्मा गांधीजींच्या विचाराची आधुनिक काळातील वास्तवता व उपयुक्तता	प्रा. डॉ. संजय वामनराव भोळे	311-314
79	भारतातील स्त्रीवादाचा उदय व विकास	प्रा. डॉ. कांतिलाल दाजभाऊ सोनवणे	315-317
80	गांधी विचाराची सद्यस्थितीतील प्रस्तुतता - एक चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. ढाले एस.यु.	318-320
81	महात्मा गांधीजींच्या विचारांची प्रासंगिकता.	डॉ. दिनकर संतुकराव कळंबे	321-323
82	२१ व्या शतकात महात्मा गांधींच्या विचारांची प्रासंगिकता	प्रा. डॉ. रमेश शेवाळे	324-326
83	महात्मा गांधी आणि ग्रामिण भारत	प्रा. सचिन जयस्वाल	327-328
84	महात्मा गांधीजींच्या ग्रामस्वराज्य संकल्पनेची प्रासंगिकता	प्रा.डॉ. अविनाश पांचाळ	329-330
85	महिलांच्या मानवी हक्कांचे रक्षण आणि राज्यसंस्थेच्या भूमिकेपुढील मर्यादा'	प्रा.एस.एस.कांबळे प्रा.डॉ.व्ही.डी.कापडी	331-334
86	यशवंतराव चव्हाणयांच्या राजकीय नेतृत्वाचे पैलू	प्रा. डॉ. एस. डी. पवार प्रा. डॉ. डी. एस. सावंत	335-341
87	यशवंतराव चव्हाणप्रणीत विकासाची संकल्पणा	प्रा. व्ही. एस. पानस्कर	342-348
88	महाराष्ट्रातील स्त्रीवादाचा उदय व विकास एक अध्ययन.	भूपेंद्र किशोर चाणाईत अश्वय विजय सपकाळे	349-352
89	महिला हक्क संरक्षणासाठी समान नागरी कायद्याची आवश्यकता	लक्ष्मीकांत कुंभार	353-356

ATTESTED
Principal
Smt. Vinlaben Kalraj Tejokkaya, Arts,
Science & Commerce College
Geolali-Camp (Nashik)

‘महिलांच्या मानवी हक्कांचे रक्षण आणि राज्यसंस्थेच्या भूमिकेपुढील मर्यादा’

प्रा.एस.एस.कावळे सहल्यक प्राध्यापक, प्रा.डॉ.व्ही.डी.कापडी सहयोगी प्राध्यापक
राज्यशास्त्र विभाग, मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे एस.व्ही.के.टी. कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, देवळाली कॉम्प जि. नाशिक.

Abstract

पारंपरिक भारतीय समाजव्यवस्थेमध्ये पुरुषसत्ता आणि धर्मसत्तेने महिलांवर दुहेरी बंधने लादली होती. हजारो वर्षांपासून सामाजिक, अर्थिक, राजकीय इत्यादी हक्क डावलले गेले होते. आज जागतिकीकरणाच्या काळात ती थोडीफार सैल झाली आहेत असे वाटत असले तरी महिलांवरील अत्याचाराच्या घटनांमध्ये वाढ होताना दिसते आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळात महिलांच्या संरक्षणाचे अनेक कायदे तयार करण्यात आले मात्र त्यातील चोरवाटांचा आधार घेत अन्याय होतात. महिलांच्या संरक्षणार्थ असणारे कायदे आणि आयोग जरी असला तरी केवळ कायद्याच्या भितीने अत्याचार थांबणार नाहीत त्यासाठी लोकांमध्ये स्त्रीयांची प्रतिष्ठा, हक्क, महत्त्व इत्यादीबाबत जागरूकता आणणे आवश्यक आहे. असे असले तरी अलिकडे महिलांवर जेव्हा अन्याय होतो तेव्हा सर्वच गुन्ह्यांची नोंद पोलिस किंवा न्यायालयाच्या दप्तरात होत नाही. साम, दाम दंड भेद नीती चापलून महिला कशा पध्दतीने संबंधीत गुन्ह्याच्या विरोधात पोलीसात जाणार नाही याची दखल आरोपींकडून घेतली जाते. कायद्यातील पळवाटा, पोलीस आणि न्यायालयीन अधिकारी/कर्मचाऱ्यांवरील अतिरिक्त कामाचा ताण, साक्षीदार आणि पुरावे यांच्यातील अनियमीतता/अस्थिरता यामुळे महिला अत्याचारांवरील खटल्यांचा निकाल वर्षानुवर्षे लागत नाही. तारुण्यात झालेल्या अत्याचाराच्या निकालाची वाट अपवाद पगळता च्याच्या साठीमध्ये पुर्ण होते. अनेक स्त्रिया कोर्टात नेहमी जावे लागत असल्याने न्याय मागणे सोडूनही देतात. कडक कायदे आणि त्यांच्या अमलबजावणीची मर्यादा शासकीय यंत्रणेपुढे असल्याचेही दिसून येते.

प्रस्तावना—

महिलांच्या संरक्षणासाठी व त्यांच्या सक्षमीकरणासाठी राष्ट्र आणि राज्य पातळीवर अनेक कायदे करण्यात आले, मात्र महिला हक्क उल्लंघनाच्या घटना वाढतच आहेत. महिलांच्या शोधनाला त्यांना तोंड द्यावेच लागत आहे. परिणामी महिलांच्या प्रश्नाविषयी अधिक संवेदनशिलतेने विचार करणे गरजेचे आहे. मानव अधिकारांचा प्रश्न आंतरराष्ट्रीय अर्जेड्यावर आला तो प्रामुख्याने दुसऱ्या महायुद्धानंतरच्या काळात नाझी राजवटीने घडविलेला ज्यू वंशीयांचा संहार अशासारखी काही तात्कालिक कारणे त्यामागे होती. मध्ययुगीय युरोपीय तत्त्वज्ञानातील नैसर्गिक कायद्याच्या कल्पनेतून ‘हक्क’चा संकल्पनेचा उदय झाला. प्रत्येक व्यक्तीला ती ‘माणूस’ म्हणून जन्माला आल्यानेच काही हक्क प्राप्त होतात अशी ती संकल्पना आहे. खरे तर माणव अधिकाराची संकल्पना पुर्वीपासुनच आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये आंतरभूत आहे स्त्रीयांच्या हक्कांचे रक्षण करण्यासाठी आणि त्यांच्या समस्या दुर करण्यासाठी संयुक्त राष्ट्राने १९४६ मध्ये महिला आयोगाची स्थापना केली. संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या आमसभेने १९५२ मध्ये महिलांना पुरुषांच्या बरोबरीने राजकीय हक्क देण्यासंबंधी आग्रह धरण्यात आला. संयुक्त राष्ट्रसंघटनेने सन १९७५ हे आंतरराष्ट्रीय महिला वर्ष म्हणून साजरे केले होते. १९७५ मध्ये मेक्सिको परिषदेत महिलांचे हक्क आणि त्यांच्या समस्या यासंबंधी अनेक ठराव संमत करण्यात आले. निरनिराळ्या क्षेत्रात स्त्री-पुरुष समानतेच्या तत्वाना स्वीकार करण्याच्या आवश्यकतेवर भर देण्यात आला. १९८५ मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या स्तरावरील महिला विकास निधी स्थापन करण्यात आला. समानता, विकास व शांततेसाठी १९७६ ते १९८५ हे दशक महिला दशक म्हणून साजरे करण्यात आले. याद्वारे स्त्रीयांच्या विविध समस्यांचे अध्ययन व अभ्यास करण्याच्या कामी पुढाकार घेतला. महिलांना समाजात पुरुषांच्या बरोबरीने स्थान मिळावे आणि स्त्री पुरुष समानतेचे तत्व मान्य व्हावे याद्वारे महिला आयोगाने महत्त्वपूर्ण कामगिरी केली

आहे. यासाठी संयुक्त राष्ट्रांच्या मानवी हक्क विषयक सार्वत्रिक जाहीरनाम्यातही स्त्री पुरुष समान हक्काच्या तत्वाचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

अभ्यासाची उद्दीष्टे:-

१. महिलांच्या मानवी हक्कांपुढील समस्यांचा अभ्यास करणे.
२. महिलांच्या मानवी हक्कांचे रक्षण करण्यास राज्यसंस्थेपुढील मर्यादांची चर्चा करणे व त्यातून निर्माण होणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास करणे.

भारतातील महिलांच्या मानवी हक्कांची पायमल्ली :-

अगदी प्राचीन काळापासून स्त्रीया सामाजिक व कौटुंबिक अन्यायाच्या बळी ठरल्या होत्या पारंपारिक भारतीय समाजात तर स्त्रीयांना अनेक हक्कांपासून वंचित ठेवण्यात आले होते. इतकेच नाही तर स्त्री ही पुरुषांच्या मार्गातील अडसर आहे अशा दृष्टीकोनातून स्त्रीयांकडे पाहिले जात होते. पारंपारिक भारतीय समाजात अशा अनेक धार्मिक व सामाजिक प्रथा रूढ होत्या की ज्यामुळे स्त्रियांना अत्यंत तुच्छ लेखण्याची माणसिकता तयार झाली होती. सतीची चाल, स्त्री भुण हत्या, बालविवाह, विधवा विवाहास विरोध, केशवपण, स्त्रियांना शिक्षण घेण्यास प्रतिबंध बहुपत्नीत्व यासारख्या चालीरीतीचा, रूढीचा स्त्रियांच्या जीवनावर कितीतरी विपरित परिणाम झालेले आहेत. आजच्या सद्यस्थितीतही भारतीय महिलांना अनेक प्रकारच्या गंभीर समस्यांशी झुंज द्यावी लागत आहे. भारतीय पुरुषांचा स्त्रियांकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन अद्यापही निकोप बनलेला नाही.

महिला अत्याचाराच्या (बलात्काराच्या) घटना व न्याययंत्रणेपुढील मर्यादा

हैद्राबाद, उन्नाव, दिल्ली इत्यादी ठिकाणी मुलींवर साप्ताहिक बलात्कार झाल्यानंतर लोक रस्त्यावर उतरून न्यायाची मागणी करताना दिसत होते. पोलिस प्रशासन आणि न्यायव्यवस्थेच्या दिरंगाईमुळे जनतेमध्ये असंतोषाची भावना निर्माण झालेली दिसून येते. अनेक आरोपी पुराव्याअभावी निर्दोषही सुटतात त्यामुळे जनतेच्या मनात आणखी चीड निर्माण होत. हैद्राबाद प्रकरणामध्ये जेव्हा पोलिस एन्काउंटरमध्ये चारही आरोपी मारले जातात तेव्हा पोलिस दलाचे कौतुक केले गेले. न्यायदानाचे कार्य वेळेमध्येच न्यायालयामार्फतच झाले पाहिजे ते जर वेळेवर होत नसेल तर यंत्रणेबद्दल अविश्वास निर्माण होउन लोक कायदा हातात घेतात. महिला अत्याचाराच्या घटना भारतात दररोज घडतात परंतु त्यांच्या न्यायालयीन निकालाचे प्रमाण अभ्यपिशा कमी दिसते. बहुतेकवेळा पिडीतेच्या घरच्यांना अर्थिक मदत करून, धमकावून खटला मागे घेण्यास भाग पाडले जाते.

महिलांचे आरोग्याचे प्रश्न आणि सामाजिक गांभीर्य

जाचक रूढी परंपरा, बाळांतपण, योग्य पोषण आहाराचा आभाव इत्यादी कारणामुळे महिलांच्या आरोग्याचा प्रश्न नेहमीच ऐरणीवर येत असतो. गरोदरपणाच्या कालखंडात योग्य आहार, औषधोपचार, अज्ञानता इत्यादी कारणामुळे कित्येक महिलांना जीवास मुकावे लागले आहे. बाळांतपणात होणारे सिद्धर किंवा त्यानंतर महिलांच्या शरीराची होणारी दुरावस्था, मासिक पाळीबाबत अज्ञानता, समस्या व आजार इत्यादी आरोग्याच्या प्रश्नाने महिलांचे जीवन विस्कळीत होते. घरामध्ये आदल्या दिवशी उरलेले शिल्ले अन्न त्या पुरुषांना न देता स्वतः खातात. समाजातील बहुतेक लोक महिलांच्या या प्रश्नाकडे नेहमीचेच प्रश्न म्हणून गांभीर्याने लक्ष देत नाहीत किंवा त्यांची ते उपचार घेण्याची अर्थिक परिस्थिती नसते.

कौटुंबिक हिंसाचार व हुंडाप्रथा

भारतीय समाजव्यवस्थेत मुलगी हे परक्याचे धन मानले जाते व मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा मानला गेला असल्यामुळे विवाहाचे वेळी वधूचा पिता आपल्या मुलीचे दान करतो यालाच 'कन्यादान' असे म्हटले जाते. कन्यादानाचे वेळी वधूच्या पित्याने काहीही वस्तू दानाच्या किंवा भेटेच्या स्वरूपात देण्याची प्रथा रूढ झाली त्यातूनच हुंडाप्रथेला समाजमान्यता मिळाली तिला सामाजिक प्रथेचे स्वरूप प्राप्त झाले. पुरुषांना स्त्रियांच्या तुलनेत श्रेष्ठ मानले गेले. दुसरे कारण म्हणजे भारतातील जातीव्यवस्था जातीतील जोडीदार शोधण्याच्या बंधनामुळे हुंडाप्रथा रूढ झाली. हुंडाप्रथा म्हणजे मुलीचे भावी जीवन सुखी रचना घेणे हेच नसते ही रूढी सुरू झाली. वास्तविक पाहता ही अनिष्ट प्रथा आहे

ATTESTED
Principal
Smt. Vimalben Kishorji Tejpurkaya, Arts,
Science & Commerce College
Deolali-Camp (Nashik)

भारत सरकारने १९६१ चा हुंडा प्रतिबंधक कायदा संमत केला या कायद्यात पुढील काळात काही सुधारणा करण्यात आल्या या कायद्यानुसार हुंडा देणे व हुंडा घेणे या बाबी गुन्हा ठरविण्यात आल्या असून त्यासाठी कठोर शिक्षेची तरतुद करण्यात आलेली आहे असे असले तरी आजही हुंडावळी जाण्याचे प्रमाण प्रचंड आहे याचे मुख्य कारण म्हणजे मुलाकडील लोकांची लोभी प्रवृत्ती हे आहे.

रूढी-परंपरा व कौटुंबिक अत्याचार -

स्त्रियांवर होत असलेल्या अत्याचाराचा एक महत्त्वाचा प्रकार म्हणजे तिच्यावर केला जाणारा कौटुंबिक छळ होय. त्यामध्ये प्रामुख्याने स्त्रीला केली जाणारी मारहाण हा महत्त्वाचा भाग असतो याखेरीज त्या स्त्रीला उपाशी किंवा अर्धपोटी ठेवणे, तिला पुरेसा कपडालत्ता न देणे, तिला तिच्या शारीरिक क्षमतेपेक्षा अधिक श्रम करण्यास भाग पाडणे, औषधपचार आरोग्याची काळजी न घेणे तिला मासिक यातना देणे इत्यादी मार्गांचा अवलंब केला जातो. कौटुंबिक अत्याचाराच्या बळी ठरत असलेल्या स्त्रिया वेगवेगळ्या वयोगटातील असतात. पतीकडून पत्नीला होणारी मारहाण हा कौटुंबिक अत्याचाराचा सर्वत्र उडकपणे आढळून येणारा प्रकार असतो. त्याचे मुख्य कारण पुरुषप्रधान अधिकाराची सामाजिक मानसिकता होय. दुसरे कारण म्हणजे संपत्तीचा मालक व वारस पुरुष असतो. त्यामुळे पुरुषाला कुटुंबात महत्त्वाचे स्थान प्राप्त झालेले असते अशा प्रकारे स्त्रियांची देखील अडणघडण सामाजिक पातळीवर झालेली असते.

स्त्री-पुरुष प्रमाणातील असमतोल:-

आपल्या भारत देशात स्त्री-पुरुष प्रमाणात निर्माण झालेला असमतोल हा देखील स्त्रियांच्या समस्येशी निगडित असलेला महत्त्वाचा घटक म्हणावा लागतो. स्त्री-पुरुष प्रमाणातील असमतोलाचे समालाच्या जीवनावर अनेक दुष्परीणाम होण्याची शक्यता असते २०११ च्या जनगणनेनुसार राष्ट्रीय स्तरावर ० ते ६ वर्षे या वयोगटातील स्त्री पुरुष प्रमाण दर हजार पुरुषामागे ९१९ स्त्रिया आहेत तर महाराष्ट्रात ते प्रमाण दर हजार पुरुषामागे ९१३ असे आहे. प्रमाणातील असमतोलाची कारणे अनेक आहेत मुलगा वंशाचा दिवा, मुलगी परक्याचे धन त्यामुळे मुलीचा जन्म टाळण्याकडे लोकांचा कल असतो. मुलगा न्हातारपणाचा आधार अशी समजूत यामुळे यातून बालिका हत्या, स्त्रीभुण हत्या, गर्भलिंग चाचणी अशा अनेक समस्या निर्माण होताना दिसतात. तसेच पुरुषा प्रधान समाजात स्त्री ही एक भोग्यवस्तू किंवा भोगदासी आहे या दृष्टीने स्त्रियांकडे बघीतले जाते. आधुनिक काळात पाश्चात्य जीवनपध्दतीचे अंधानुकरण, वाढत्या भौतिक सुविधा, पैशाची उपलब्धता या कारणामुळे चंगळवादी प्रवृत्ती वाढली आहे त्यामुळे विनयभंग, बलात्कार अशा समस्यांना स्त्रियांना बळी पडावे लागते आहे.

ग्रामीण समाजातील स्त्रियांच्या समस्या:-

ग्रामीण समाजातील कष्टकरी स्त्रियांना प्रचंड कष्ट करून आपला उदरनिर्वाह करावा लागतो त्यांना कसलेही कायदेशीर संरक्षण मिळालेले नसते. त्यामुळे त्यांचे मोठ्या प्रमाणावर शोषण होते. ग्रामीण भागातील गरीब, कष्टकरी व अल्पभूधारक शेतकऱ्यांची स्थिती अत्यंत शोचनीय आहे. दयनीय बनलेली आहे या कुटुंबातील स्त्रियांना अत्यंत वाईट अवस्थेत जीवन जगावे लागते.

महिला सबलीकरण आणि मानवाधिकार:-

महिलांच्या संरक्षणासाठी राष्ट्रीय, राज्य स्तरावर अनेक कायदे करण्यात आले तरीही मानवी हक्क उल्लंघनाच्या घटना दिवसेंदिवस वाढत जातांना दिसतात. लिंगभेदावर आधारित विषमतेला, शोषणाला स्त्रियांनाच तोंड द्यावे लागत आहे. स्त्रिमुक्तीचा पुरस्कार करणारी स्त्रिया ही विचारसरणी व आंतरराष्ट्रीय स्त्रीवादी चळवळ एक महत्वपूर्ण राजकीय शक्ती म्हणून उदयाला आली आहे महिला सबलीकरण प्रक्रियेचे स्त्री-पुरुष समानता, स्त्रियांना अर्थिक सामाजिक न्याय स्त्रियांवरील अन्याय, अत्याचार दूर करणे, स्त्रियांचे खच्चीकरण थांबविणे, स्त्रियांना रोजगाराभिमुख बनविणे, सामाजिक व बौद्धिक विकास घडवून आणणे, महिला सबलीकरणातून राष्ट्रीय, राजकीय निर्णय प्रक्रियेत महिलांचा सहभाग

ATTESTED

Nashik

PRINCIPAL

Smt. Vimlaben Khimji Tejokaya, Arts,
Science & Commerce College
Deolali-Camp (Nashik)

वाढविणे ही उद्दिष्टे आहेत त्यासाठी अबला महिलांना सबला बनविण्यासाठी विकास आणि प्रगतीच्या समान संधी उपलब्ध करून देणे त्यासाठी साक्षरता, अर्थिक स्वावलंबन, दबावतंत्र, प्रशिक्षण, जनजागृती महिला सक्षमीकरणासाठी कायदे, आरक्षण, प्रसारमाध्यमांचा सकारात्मक दृष्टीकोन या विविध साधनांचा वापर करून जाणीवपूर्वक सरकारने प्रयत्न करणे गरजेचे आहे.

स्त्रियांचे प्रश्न अजूनही अनुत्तरित:-

कामाच्या ठिकाणी स्त्रियांच्या लैंगिक छळ (प्रतिबंधक, मनाई व निवारण) अधिनियम २०१३ हा कायदा ९ डिसेंबर २०१३ मध्ये अस्तित्वात आला या कायद्यामुळे स्त्रियांचा काम करण्याचा आणि कामाच्या ठिकाणी सुरक्षित जागेचा हक्क अधोरेखित होतो. असे असले तरी इन्फोसिस कंपनीतील एका तरुणीचा आवागृतच निर्घुण खून होतो. म्हणजेच कायदापालनाच्या तपासणीबाबत अजूनही यंत्रणा नाही. वास्तविक पाहता कायद्याची बलस्थाने लक्षात घेऊन अमलबजावणी झाल्यास चांगला बदल घडू शकतो.

स्त्रि प्रश्नांच्या अनुषंगाने उपाययोजना व निष्कर्ष:-

वरील सर्व स्त्रि प्रश्नांचा विचार करता महिला, मुली त्यांच्यावर होणारे अत्याचार, फसवणूक, शोषण ह्या सर्व घटना सामाजिक स्वास्थ्य बिभ्रडविणाऱ्या घटना आहेत. या गोष्टींना वेळीच थांबवणे गरजेचे आहे. आधुनिक तंत्रज्ञान नव्या पिढीपर्यंत पोहचवितांना माध्यमांनी, संघटनांनी सामाजिक भान ठेवणे अपेक्षित आहे. स्त्री पुरुष समानता मान्य केली तरी महिलांनी देखील सामाजिक भान ठेवायला हवे. स्वातंत्र्य असले तरी त्याचे स्वरूपात रूपांतर होऊ देऊ नये. आपण कोणत्या ठिकाणी कोणत्या प्रसंगासाठी आलो आहोत आपली वेशभूषा, वर्तन, वागणे बोलणे याकडे महिलांनी लक्ष देणे गरजेचे आहे. तसेच समस्या निमाणे होऊ नये यासाठी प्रथमतः महिलांमध्ये जागृती वाढली पाहिजे, तक्रार करण्याचे धाडस आले पाहिजे, प्रतिकार करण्याची क्षमता वाढली पाहिजे तसेच परिस्थितीचे गांभीर्य लक्षात घेवून तात्काळ प्रकरण हातावेगळे करण्याची प्रवृत्ती वाढली पाहिजे तरच हे सर्व प्रश्न सुटण्याचे मार्ग दिसू लागतील आता महिलांनी गप्प बसण्यापेक्षा बोलते होण्याची गरज आहे असेच म्हणावे लागेल.

संदर्भ:-

१. पाटील व्ही.बी., समग्र मानवी हक्क - के सागर पब्लीकेशन, पुणे
२. गोखले निर्मला, स्त्रिमुक्ती चळवळ एक आव्हान, नवचैतन्य प्रकाशन
३. समाजविज्ञान कोश
५. दैनिक महाराष्ट्र टाईम्स, लोकसत्ता, सकाळ अग्रलेख.

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
(Golden Jubilee Year 2019-20)

SHIVAJI UNIVERSITY POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION
Jointly Organized Two Days National Seminar

37th Maharashtra Political Science and Public Administration Conference on
"CONTEMPORARY ISSUES IN POLITICAL SCIENCE"

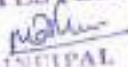
Certificate

This is to certify that Shri/Smt./Prof./Dr. Satish Suresh Kawale
S.V. KT Arts, Science and Commerce College Deolali camp

~~attended the Seminar~~ Present as a ~~Resource Person~~ Participated/Presented a research paper entitled
"महिलांच्या मानवी हक्कांचे रक्षण आणि राज्यसंस्थेच्या सुमिकेपुढील मर्यादा" in the
National Seminar at Department of Political Science, Shivaji University, Kolhapur during 10th and 11th January, 2020

Prin. (Dr.) Pramod Pawar
President,
Maharashtra Political Science
& Public Administration Association

ATTESTED

PRINCIPAL
Smt. Veerabai Shriji Tejokaya Arts,
Science & Commerce College
Deolali Camp (Washik)

Prof. (Dr.) Ravindra Bhanage
Head, Dept. of Political Science
Shivaji University, Kolhapur
President, Shivaji University Political Science Association